

РЕЦЕНЗИЯ

От д.и.н. Милена Беновска-Събкова, професор в Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград

За дисертационния труд за присъждане на образователната и научна степен ‘доктор’ в областта на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма: „Етнология“

От Анелия Манова на тема *„Ню Ейдж в България: Житейски проекти и практики за самоусъвършенстване“*, научен ръководител: доц. д-р Николай Вуков.

Изследването на г-ца Анелия Манова отговаря на основните изисквания към дисертационните трудове, които водят до присъждането на докторска степен. Темата на изследването е определено дисертабилна, особено с оглед на състоянието на научните изследвания в България, а именно – слабата проученост на явлениято „Ню Ейдж“, представени в дисертацията. Авторката показва добро владение на значителна част от обемистата антропологична литература, посветена на *Ню Ейдж*. Дисертацията се основава върху собствено емпирично проучване: теренно изследване, разгърнато в представянето на два отделни случая. Дисертационната тема е разумно ограничена и съсредоточена върху определени сфери на *Ню Ейдж* в България.

Със заповед № Р33-5941 от 31.10.201 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури/рецензент за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *„Ню Ейдж в България: Житейски проекти и практики за самоусъвършенстване“* за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма: „Етнология“. Автор на дисертационния труд е Анелия Манова –

докторантка в редовна форма на обучение към катедра Етнология, с научен ръководител доц. д-р Николай Вуков.

Представеният от Анелия Манова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. Докторантката е приложила три броя статии по темата на дисертационния труд. Авторефератът вярно отразява съдържанието, структурата и основните изводи на дисертационния труд.

Дисертантката Анелия Манова е възпитаничка на ПУ „Паисий Хилендарски“, където успешно е придобила бакалавърска и магистърска степен (2008-2014). От 2015 г. досега е редовен докторант към катедра Етнология. Дисертантката има задълбочени интереси в областта на етнологията, за което свидетелства професионалният ѝ опит в музейна работа и в неправителствена организация от сферата на културата, както и работата ѝ по проекти.

Работата е приносна не само поради непроучеността на проблема в българската научна литература. Трудът представя първо по рода си в България цялостно оглеждане на проблема за *Ню Ейдж* (в глобален и в национален мащаб) както на теоретично равнище, така и на равнище емпирични открития, наблюдения и анализи. Дисертантката демонстрира значително овладяно умение за писане в академичния жанр, за критичен анализ и излагане на самостоятелна научна аргументация. Изследователските методи са ясно и прозрачно изложени в текста; те са релевантни спрямо характеристиката на изследователското поле, особено с оглед на наложените от събеседниците ограничения и изисквания да не се водят записки и да не се създава документация по време на изучаваното събитие (семинара *Випассана*). Подходът, обозначен от авторката като автоетнография, предполага и равнище на включване в изучаваното социално поле. Последното е спорно по редица причини, но заедно с това е и прилагано от част от изследователите, в контекста на изучаване на съвременни религиозни феномени.

В смисъла на казаното, трудът отговаря на изискванията за докторско изследване и има качествата да бъде успешно защитен.

Трудът е в обем от 242 страници се състои от три глави, увод, заключение; заедно с приложението, общият му обем е 270 страници. Особеност на труда е структурното

разграничение между една теоретична и две емпирични глави, последните представящи двата проучвани случая, съответно – двете теренни проучвания. Дисертационните трудове най-често разполагат теоретичната си основа в увода; Анелия Манова е избрала да представи кратък увод, в който представя целите на труда. Първата глава представя теоретичните проблеми, които поставя изучаването на *Ню Ейдж*, концептуализирането му и различните изследователски подходи към него. Тази глава представя сериозната теоретична подготвеност на авторката, както и нейния аналитичен потенциал като изследовател. Втората глава представя българското осъществяване на семинара за медитация *Випассана*; третата е посветена на един конкретен социален актьор в сферата на астрологията, както и социалните практики, които се разгръщат във връзка с него. Заключението предлага изводи относно причините за развитието на изучените прояви на *Ню Ейдж* в България, както и значението на последните за формирането на личността в глобалния контекст на късната модерност.

Първоначалната версия на дисертационния труд беше белязана от слаба връзка между теоретичната част и емпиричните анализи във втората и трета глава. Тази слабост е в значителна степен преодоляна след доработката на текста, в рамките на удължения срок на докторантурата на Анелия Манова. Първата теоретична глава, озаглавена „*Ню Ейдж – световни перспективи и български контексти*“, е значително уплътнена с допълнителни анализи и осъществява необходимите връзки с емпиричните открития в следващите две глави. По този начин изследването е добило солидност и убедителност.

В рамките на научния диалог е необходим допълнителен коментар и той не следва да се разбира като критика. Авторката с право отбелязва сложността да се предостави интегрално определение за явлението *Ню Ейдж*. Тя се задоволява с излагането на различните възгледи, представени в литературата по въпроса, и с описателното изреждане на различните прояви на този феномен. От друга страна, Манова привилегирова възгледа, който определя *Ню Ейдж* като култура, за разлика от другата тенденция, много сериозно присъстваща в литературата: *Ню Ейдж* да се концептуализира като религиозен феномен и като част от новите религиозни движения (New religious movements). Единият възглед на изключва другия. Независимо от неговата хетерогенност, аморфност и отвореност за всякакви влияния, *Ню Ейдж* определено е феномен, който се полага в едно и също

изследователско поле с религиозните феномени, при все че един по-прецизен подход характеризира като „нова духовност“. Самият дисертационен текст дава многобройни доказателства за това. Мога да аргументирам подробно това твърдение, но ще се огранича само до това да отбележа, че самата Манова свързва *Ню Ейдж* с теософската школа на Блаватска и с българското Бяло братство – несъмнено синкретични религиозни течения. По-важно обаче е обстоятелството, че изучаването на *Ню Ейдж* като религиозен феномен може да има ключова роля за разбирането на религията по време на социализма и постсоциализма. Най-авторитетният руски антрополог на религията Александър Панченко твърди например, че стигматизирането и репресиите спрямо православието по време на социализма не означава загуба на интерес към трансцедентното сред населението. Процъфтяването на *Ню Ейдж* по време на късния социализъм е свидетелство за религиозни търсения и стремежи. Наскоро станаха достъпни публикациите върху *Ню Ейдж* на Биргит Менцел и изследователската група около нея, които също го определят като религиозен феномен. *Ню Ейдж* има ключово значение за разбирането на религиозността през периода на късната модерност. Както показват автори като Питър Бъргър и Грейс Дейви, *Ню Ейдж* може да бъде разбран в контекста на все по-разрастващия се индивидуализъм и свързания с него отказ на постмодерната личност да приеме ограниченията, които институционалната религия налага. *Ню Ейдж*, заедно с другите нови религиозни движения, предоставя възможност за убежище на нашите съвременници с духовни стремежи, които не намират своето място в лоното на традиционните религиозни институции.

Споменаването на възможностите за дискусия не трябва да замъгляват убеждението впечатлението, че дисертацията има сериозни достойнства. Дисертационният текст показва, освен всичко останало, и способността и амбицията на Манова да се учи и усъвършенства професионално. Бих искала Анелия Манова да получи възможност да се развива като етнолог на постдокторско равнище в академична среда. Бих препоръчала и публикуването на дисертацията, при възможност. Изследването ще бъде полезно, освен на етнологи, за социолози, философи и на студенти от тези и други специалности.

Въз основа на всичко, казано до тук, убедено предлагам на уважаемото научно жури да присъди на г-ца Анелия Манова образователната и научна степен доктор.

Проф. Милена Беновска, д.и.н.,

ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград

10.01.2020 г.